

Notat

Skolen er en helhed - med undervisning og fritidspædagogik.

De første skolefritidsordninger dukkede op på skolerne i midten af 80'erne. Det faldende børnetal i skolerne gjorde det naturligt at tænke de ledige lokaler ind i det stigende pasningsbehov.

I gennem den samordnede indskoling sås skolefritidsordningen i stigende grad som en oplagt resurse ved, at pædagogerne herfra kunne indgå i indskolingsarbejdet.

I starten levede SFO side om side med undervisningen. Men udviklingen har vist, at stadigt flere steder ser de professionelle – både lærere og pædagoger – god mening i at samarbejde om den fælles opgave.

Denne udvikling ønsker BKF fortsætter.

I denne sammenhæng bliver spørgsmålet om kernefaglighed vigtigt. Pædagogerne og lærerne skal hver for sig have en klar professionsidentitet, så de er bevidste om, hvad der er for en kerneydelse, netop de leverer. Det oplagte tværfaglige samarbejde mellem de to faggrupper har været fyldt med barrierer, der har virket direkte hindrende for samarbejdet.

Ligeværdigheden har haft vanskelige vilkår. Pædagogerne har oplevet sig som et mindretal med en svag faglig identitet. En faggruppe, der har været tålt af lærerne men heller ikke mere.

En situation, der heldigvis i stigende grad blevet vendt til et ligeværdigt samarbejde, hvor de to grupper arbejder sammen, hvor det giver mening for børnegruppen.

Gennem årene har der været forskellige udviklingsprojekter, der har sat fokus på betydningen af lærer- og pædagog-samarbejde. Det gælder fx "Leg og læring".

BKF mener, at det er vigtigt – i en tid hvor professionsbegrebet skal gøres tydeligt, og pædagoguddannelsen er til debat – at sætte fokus på kernefagligheden som forudsætning for integrerede forløb. Leg og læring i skolen ses her - ikke som en sammenkøbt ret – men som to elementer i samme ret.

Pædagogisk virksomhed omfatter en bred vifte af situationer, hvor pædagoger og lærere bevidst påvirker en anden part - barnet – for herigennem at skabe læring, opdragelse, udvikling og trivsel.

For en udenforstående kan det i en række situationer være svært at se forskel på hvad en pædagogs arbejde og en lærers arbejde er. Begge parter kan fx gå i skoven med børnene, i svømmehallen, på idrætspladsen osv.

Hvad er det særlige ved pædagogernes arbejde, og hvad er det særlige ved lærernes?

For pædagogen vil fokus være omsorg, opdragelse, leg og personlig udfoldelse. Den bevidste opgave er at stimulere børnenes samspil, være opmærksom på barnets trivsel og personlighedsudvikling og interessere sig for børnenes omgivelser.

Læreren vil typisk have fokus på det, som børnene skal lære ved aktiviteten, som derfor vil være mere planlagt. Omsorg for barnet og børnenes samspil vil være vigtigt, men primært som en funktion, der skal til for at fremme opfyldelsen af læringsmålene.

For en pædagog er forløbet lykkedes, hvis hun har skabt en situation, som barnet lærer noget eller udvikler sig af. Det er derfor vigtigt at muligheden for spontanitet og oplevelse fastholdes.

For læreren er det vigtigt, at et målrettet, struktureret forløb gennemføres efter en plan, som godt kan have flere veje, men hvor målet er i centrum.

Sagt slagordsagtigt har pædagogen fokus på relation før indhold, men læreren har fokus på indhold før relation.

Forskellen på de to professionsgruppers tur i svømmehallen med børnene ligger altså i deres forskellige begrundelser for at gøre det: Pædagogen vil skabe situationer, der afføder muligheder for udviklende oplevelser for børnene. Læreren vil skabe situationer, hvor børnene kan lære noget bestemt.

Børnene kan altså godt lære det samme, når de er af sted med en pædagog, som når de er med læreren – fx vandtilvænning.

Forskellen består i, at de to professionsgrupper har igangsat samme aktiviteter med hver deres begrundelser. Lærernes arbejde har udgangspunkt i undervisningspligten og pædagogens har udgangspunkt i, at det er tilbud, som forældrene kan vælge som en del af børnenes fritid.

Hvornår skal de virke sammen?

SFO har en kerneydelse at tilbyde skolens børn. Ser vi helhedsmæssigt på skoledagen for et barn i 0.-3. klasser, vil den i mange kommuner bestå af fastlagte undervisningstimer i 5 - 6 timer, mens barnet er på skolen i op til 11 timer, hvor skolens forskellige faciliteter er til rådighed.

Det vil være naturligt også at lægge vægt på den frie leg som en dominerende aktivitet, når der ikke undervises.

Den store udfordring ligger i at skabe "den røde tråd" i barnets hverdag, så der sker en fælles koordineret indsats af de forskellige sociale og faglige aktiviteter ud fra de forskellige pædagogiske indfaldsvinkler.

Der kan være grund til at skelne mellem flere niveauer af "virksomhedsfællesskab" mellem pædagogerne i SFO og lærerne i undervisningen.

Samarbejde

BKF mener, at pædagogik i en SFO helt oplagt skal være en støtte til barnets læring i skolen og omvendt. Det kan ske ved direkte støtte til barnets konkrete skolearbejde, men det kan også ske indirekte ved, at pædagoger sætter aktiviteter i gang, som knytter sig til emner, som børnene sideløbende arbejder med i undervisningen. Fx i emner om sundhed, færdsel, lokale samfundsforhold mm. kan pædagogerne iværksætte aktiviteter, hvor børnene møder nye erkendelser.

Koordination

I et endnu tættere samarbejde kan man forestille sig, at lærerne og pædagogerne i en del af timerne gennemfører fælles forløb sammen, og sammen med børnene. Det kan være om formiddagen eller om eftermiddagen. De to pædagogiske tilgange vil fx være en stærk resurse sammen, når skolen skal møde udfordringer om at differentiere undervisningen og sikre at alle børn kan deltage i skolens aktiviteter med udbytte og trivsel.

Integration

BKF mener, at folkeskolen er én institution, hvor arbejdet i de yngste årgange, varetages af lærere og pædagoger. BKF ser det som en forudsætning for, at SFO kan leve op til en professionel forpligtelse og høj grad af kernefaglighed, at der udvikles en kultur, hvor skolepædagogik er noget særligt. Undervisningsdelen må dele denne forpligtelse. Det vil sige, at pædagogikken i skolens fritidsdel og pædagogikken i skolens undervisningsdel ses som hinandens forudsætninger.

Det betyder ikke, at pædagogikken i undervisning og i SFO delen skal være ens. Der skal forsat være to professionsfagligheder i folkeskolen. De seneste initiativer om læreplaner for 0 – 5 år har vist betydningen af, at pædagogernes faglighed styrkes, når samarbejdet skal ligeværdigt. Det er forudsætningen for, at lærere kan inddrage pædagoger i deres opgaver, og at pædagoger kan inddrage lærere i deres opgaver. At de hver især kan støtte hinandens opgaver. Og at de kan gøre det sammen – og sammen med børnene - for børnenes skyld.

Det lovmæssige grundlag for SFO

Folkeskolelovens § 3 stk. 4 åbner mulighed for, at folkeskolen kan tilbyde børn optagelse i en skolefritidsordning, hvis børnene er optaget i skolen eller har nået den alder, hvor de tidligst ville kunne optages i børnehaveklassen.. Dvs., når børnene er fyldt 4 år og 10 måneder. Undervisningsministeren kan give dispensation for alderskravet ved små skoler med normalt ikke over 150 elever

SFO omfatter typisk eleverne fra 0. – 3. kl. evt. 5. kl. Udvidet SFO på små skoler med dispensation omfatter fra 3 år til 12 år.

Søskenderabat og fripladstilskud efter reglerne i serviceloven. Sidstnævnte forventes ændret pr.01.01.05, så det ikke længere er frivilligt for kommunerne at følge reglerne.

Forældrebetalingen fastsættes i den enkelte kommune. Der er i modsætning til 0 - 5 års området ikke noget loft over, hvor stor en del af forældrebetalingen må udgøre af de samlede SFO udgifter.

Dækningsgraderne på SFO varierer meget fra kommune til kommune. Der er i mange kommuner indført obligatorisk helhedsskole for de yngste børn fra 8 – 13 eller fra 8 – 14.

Specielt når den obligatoriske tid går til kl. 14, falder behovet for pasning. Tyngden i lærer- og pædagogsamarbejde vil i disse kommuner ligge i den obligatoriske tid.

BKF finder, at det lovgivningsmæssige grundlag for SFO bør styrkes gennem en vejledning på området.

Ledelse af SFO

Ledelse af SFO er underlagt skolens bestyrelse og ledelse. SFO- ledelsen har formelt ikke samme selvstændige ansvar overfor en bestyrelse som ledelsen af en daginstitution under serviceloven. Det er skudt et led ind mellem den kommunale forvaltning og SFO´ens ledelse – skolelederen

Det fremgår af vejledningen, at der bør delegeres mest mulig kompetence vedr. SFO til den daglige leder.

BKF finder det meget afgørende, at der er et ledelsesmæssigt råderum, som sikrer lederen muligheder for at udøve ledelse på det kernefaglige område, personalemæssig ledelse og relationsledelse, så de særlige kompetencer, der er indeholdt i SFO, kommer til udtryk.

BKF finder, at det er vigtigt at styrke ledernes samarbejde på "tværs" i en dynamisk og autonom netværkskultur med respekt for de fælles mål i kommunen.

Det forudsætter selvstændighed og handlingskompetence hos alle ledere og en accept af, at ledelse i høj grad foregår i processer.

BKF anbefaler at der afprøves forskellige ledelsesmodeller i forhold til om målet er samarbejde, koordination eller integration mellem de to "virksomhedsformer" undervisning og fritid, herunder de konkrete modeller, hvor SFO ledelsen indgår med medansvar for den samlede skoleledelse

Uanset valg af ledelsesform finder BKF, det meget afgørende, at der i kommunerne sætter fokus på ledelsesbegrebet i SFO og sætter det i sammenhæng med skoleledelsen. F.eks. kan man iværksætte uddannelsesforløb i teamledelse, så der sikres, at SFO-lederens deltagelse i skolens ledelsesteam ikke ender som en skrivebordsløsning.

BKF anbefaler, at SFO ledelsen indgår i et ligeværdigt samarbejde med øvrige ledelse i skolen og herved indgår i arbejdet med at lave fælles virksomhedsplaner og fælles gruppeudviklingssamtaler.

Skolebestyrelsens særlige forpligtigelse

Skolebestyrelsen har en særlig forpligtigelse i forhold til SFO´en. Skolebestyrelsens kompetence på det øvrige skoleområdet er velbeskrevet og defineret. Men på SFO området er det langt fra altid klart for skolebestyrelsen, at det også er deres ansvar at udforme principper og mål for arbejdet.

På mange skoler er der organiseret forældreråd i SFO, hvilket kan medføre, at SFO isoleres fra den øvrige del af skolen og lever sit eget liv som en selvstændig institution. BKF finder det vigtigt, at der skabes sammenhæng mellem SFO og undervisningsdelen også i forhold til forældreinvolveringen.

BKF anbefaler, at der fra den politiske og administrative ledelse i kommunerne sættes fokus på skolebestyrelsernes ansvar og forpligtigelse på SFO´området.

Som en del af skolebestyrelsernes særlige ansvar finder BKF det vigtigt, at engagere forældrene i de yngste årgange omkring det samlede tilbud for børnene – undervisning og SFO.

Personalet og dets faglige kompetencer

I takt med de stigende krav til skolen er det vigtigt, at SFO personalet udgør en kvalificeret medarbejdergruppe, der i et ligeværdigt samspil med lærerne kan bidrage til såvel dannelse som kompetenceudvikling af børnene. Det gælder i forhold til arbejdet i helhedsskolen og i undervisningsdelen samt i fritidspædagogikken.

BKF finder det nødvendigt, at der gennem målrettet efteruddannelse sættes fokus på at kvalificere kernefagligheden i SFO.

Som en vigtig forudsætning for kompetenceudviklingen af personalet ser BKF det som afgørende, at der skabes muligheder for flest mulige fuldtidsstillinger i SFO.

De fysiske rammer

De fysiske rammer for SFO er typisk placeret på skolen. Der er mange forskellige former for fysisk indretning på skolerne. Det gælder f.eks. basislokaler, delelokaler og hele skolen som arbejdssted.

I takt med, at skolerne renoveres og ombygges, sker der en ændring af de fysiske rammer, så der i højere grad bliver tale om fælleslokaler for de yngste børn i skolen.

De fysiske rammer skal derfor ses som en fleksibel støtte for det pædagogiske indhold – herunder, hvordan er samarbejdet mellem undervisningen og SFO organiseret. Jo, højere grad af samarbejde, jo højere grad af fælles brug af faciliteterne.

Denne udvikling anser BKF som væsentligt, da et tæt samarbejde indholdsmæssigt også fordrer fællesskab og tæt samarbejde om de fysiske rum.

BKF anbefaler, at der fortsat udvikles fælles fysiske muligheder for de yngste årgange på skolen både i forhold til nybygninger og ombygninger.

BKF har som vision, at der i fremtidens lokaler for de yngste årgange skal sikres plads og rum til varieret og alsidig pædagogik, der rummer både lærernes og pædagogernes forskellige og fælles tilgange til børnene.

Udviklingsmuligheder

I takt med den aktuelle udvikling rundt omkring i landet og den kendsgerning, at en meget stor del af børnene i de yngste årgange er tilmeldt SFO er der grund til at se overordnet på de pædagogiske muligheder, der ligger i at integrere undervisningen og SFO yderligere.

Børnene er på skolen i gennemsnit 8 – 10 timer hver dag. I dette tidsrum er der tilknyttet både lærere og pædagoger.

Det er værd at fastholde diskussionen om, hvad dette samlet timetal kan bruges i forhold til børnenes udviklingsmuligheder og differentierede behov. Det gælder:

- Sprog og sproglig udtryk - herunder begrebsdannelse.
- Sociale kompetencer og relationer.
- Personlige kompetencer, så både selvværd og selvtillid styrkes.
- Naturen og naturfænomener
- Kulturelle udtryksformer gennem musik, drama og billeder.
- Leg, bevægelse og idræt som en del af skoledagen med brobygning til det frivillige sports- og foreningsliv i den enkelte kommune.

Anbefalinger

BKF har følgende anbefalinger til udvikling af en skoledag med høj kvalitet i både undervisningen og i fritidspædagogikken til gavn for alle børn.

- Undervisning og SFO udgør en samlet skoledag, hvor der er fokus på børnenes udvikling inden for forskellige kompetenceområder både individuelt og i fællesskabet med de sociale relationer som en vigtig drivkraft.
- Der sættes fælles mål for undervisningen og SFO med udgangspunkt i de forskellige kompetenceområder.
- Der udformes læreplaner i SFO på samme måde som i 0 – 5 årsområdet.
- Fritidspædagogikken skal ud over SFO tilbuddet række ud mod de omgivende samfund og være med til at bygge bro til det frivillige forenings- og sportsliv.
- SFO pædagogerne skal med deres særlige kernefaglighed indgå som en særlig ressource i forhold til at fastholde sårbare børn i normalmiljøet. Det gælder i forhold til såvel faglig som social støtte i form af lektielæsning og særlig socialisering.
- Ledelse af SFO skal ses som en del af skolens ledelsesteam og kvalificeres via efteruddannelse.
-